

ЮБИЛЕЙ ЛШСЕТ

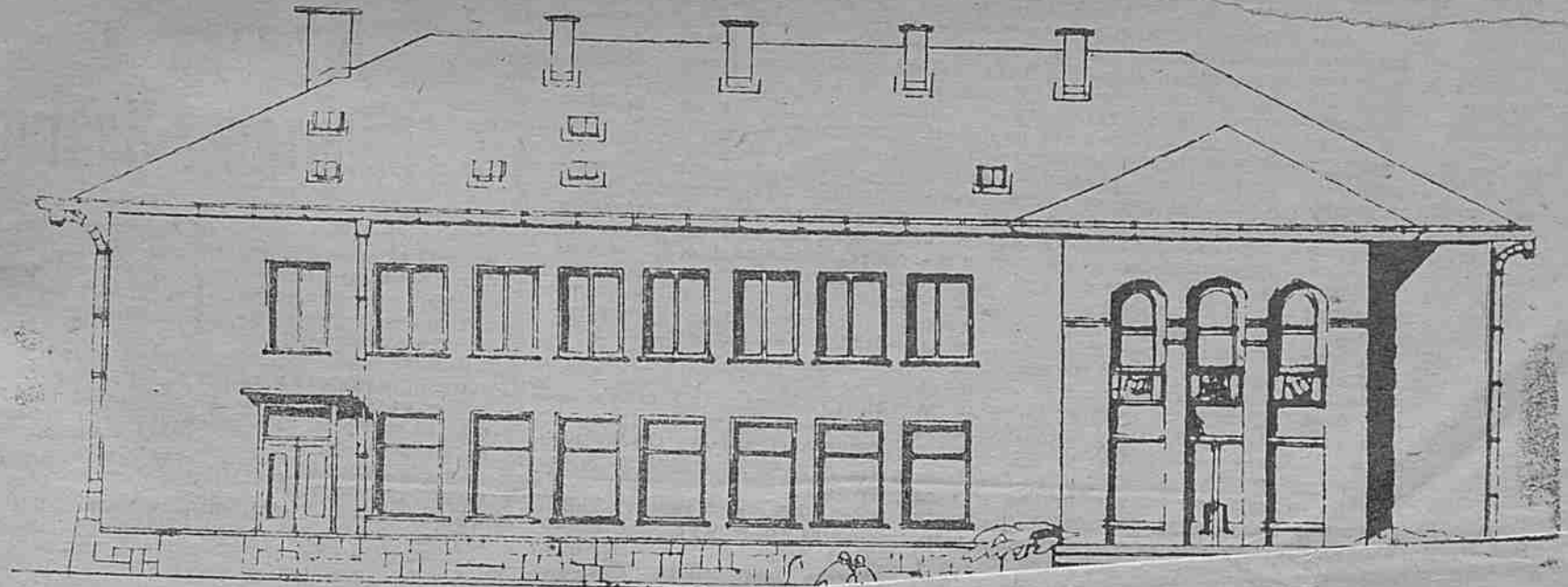

Издава: УС на читалището и инициативният съвет

Брой единствен

16 октомври 1968 г.

с. Смоляновци, Михайловградско

Така ще изглежда новата читалищна сграда в с. Смоляновци

СВЕТЛИ ПЕРСПЕКТИВИ

То се е родило през октомври 1918 година. Първият организатор на тукашната читалищна дейност е учителят Васил Иванов — Даскала от град Пирдоп, около който тогава се групира най-будната смолянска младеж.

Большинството фронтосци от село, тръгнали на война смирени, плахи и неграмотни, се върнали пробудени и настръхнали за мъст против народните погромджии от Първата световна война.

Великата октомврийска социалистическа революция, Владайските събития са дали отражение в душите на тези хора и те жалуваха за нещо ново.

1918 година. Училището отново се отваря и на масата сяда с войнишки мундир демобилизираният учител Васил Иванов — Даскала. Скоро обаче хората на село започнали да го наричат „социалиста“. Събрани в учителската стая вечер до късно най-прогресивните хора от селото слушали неговото пламенно слово за революцията, за новата съветска власт в Русия, за Ленин.

Сладкодумен бил Даскала и младежите го обичали. С тяхна помощ в една от класните стая на училището уредили свой клуб. Сложили в средата голяма маса, покрили я със зелено сукно, наслагали няколко столове и пейка, поставили на стената географска карта, а в ъгъла поставили шкаф с няколко книги, който шкаф е запазен и днес. И един ден, когато влезли в стаята, младежите прочели на вратите с красиви букви надпис: читалище „Народна просвета“ с. Смоляновци.

Даскала обогатявал библио-

теката с книги, вестници и списания, които предоставял на активните, прогресивни политически кръгове. Читалището започнало да се пълни с младежи, четат се книгите, обсъждали се събитията на деня. По това време се уреждали много политически събрания, на които говорили Ламби Кандев, Замфир Попов, Крум Пастармаджиев и др.

Когато пламнало Септемврийското въстание 1923 година, надъханите със социалистически идеи наши селяни престанаха да се кръстят смилено и да се молят, грабнали оръжието и се отправили ва Фердинанд и Бойчиновци.

1918 г. се съставя самодейна театрална труппа и скоро на сцената в училищния коридор, направена от потониците на селските коли, се вдигна за първи път завесата от селските черги и публиката с наслада гледала за първи път преставлението — „Тримата ефрейтори“, вероятно пренесен от фронта, „Кольо Воденичаря“, „Руска“ и др. Мало и голямо в селото говорело за преставлението. Това импулсирало читалищните дейци за по добра работа. Броят на читалищните членове се увеличавал бързо. Обогатявала се неговата дейност. Спомням си по това време — каза дядо Джоно Цекков, почина един наш другар-социалюг. За една нощ Даскала събрал селските музиканти и ги научил да свирят погребален марш. За първи път се извършило погребение на другия ден с музика, речи, венци и др. С музика са били изпратени и въстаническите групи за септемврийското въстание.

Победилата реакция след въстанието не можа да задуши разпаления огън. Даскала — Васил Иванов едва спасил живота си с бягство, но той остави будни хора, които продължиха неговото дело, това са: Стоян Генев, Ангел Терзийски, Лило Русинев, Въто Ганов и други. След убийството на Лило Русинев, революционната борба спада. Но зад паравана на въздържателяското дружество и кооперативното движение делото се подема отново от прогресивната интелигенция, учители, читалищни дейтели-вратичката, за да проникнат във всички къччета на селската душа. И най-после тя се разтвори, народът разбра прогресивното слово на дейците на културата. По това време в селото учителствуват Петър Янчев от Винище, Тодор Антонов от гр. Лом, Минчо Денчев, Тодор Александров и др. Нарасналите културни нужди на селото наложили през 1928 година да се издигне една от първите в околията читалищни сгради — малка, паянтова, но за времето е била добра. На нейната сцена загорели сърцата на родилата се вече първа местна интелигенция в лицето на прогресивната младеж и учители.

Заредиха се вечеринки, сказки в народния университет, томболи, курсове и кръжоци по грамотияване на населението. Тук изковаха и извиха своите прогресивни идеи младежи, които по-късно цаеха тежкия път на народната съпротива, като: Славейко Горанов — конюлагрист, Джоно Ангелов — партизанин, Ценко Лылков — партизанин, Райко Димитров — първият се-

кретар на РМС, Георги Митов, Петър Танов, Надка Горанова, Лида Динчова — ятапи и съмишеници, Симеон Велков Митов, които създадоха РМС и съживиха партиния живот на село.

Редица местни учители-самодейци, като Кръстьо Добрев, Кожантин Цанков (сега покойници) Ангел Иванов Лашкин, Георги Атанасов, Велко Лашкин, Коло Митов, Иван Мл. Христов, Горан Ваков, Петър Цветков, Митко Цветков и др., изградиха редица сполучливи образни на сцената.

Девети септември открива широките перспективи за Смолянското читалище. В годините на свободата то извърши неизброими дела, съдействащи за културното издигане и за патриотичното възпитание на подрастващото поколение, за мобилизиране на селските труженици, за добиване на богата селскостопанска продукция.

Днес читалище „Народна просвета“ с. Смоляновци притежава над 3000 тома обществено-политическа художествена, детска и научно-популярна литература класирани по отрасли със свободен достъп. Над 50 заглавия от периодичния печат са предоставени на трудещите се от Смоляновци. Или читалищната библиотека е предоставила 4000 тома книги на младежта и интелигенцията на село. Има самодейни колективи, които се ръководят от обучени ръководители. Театралният колектив изнесе редица незабравими спектакли като: „Янините девев братя“, „Вражалец“, „След бурята“, „Селски истории“, „Блокада“, „Майстор“, „Тежко обвинение“ и много други, като

„Калната топка“ на ремсците, където се извиха местните сили: Георги Филипов, Панайот Чомаков, Петър Велков Иванов, Мито Георгиев, Йорданка Статиева, Стоян Велков, Горан Ваков, Джоно Каменчев, Иван Стоянов и много, много други.

Битовият женски хор, естрадно-сатиричният състав и танцовият състав радят кооператорите със своите разнообразни програми, носители на редица местни и окръжни награди. Добре работят кръжоците по приложно изкуство, фотолюбителският кръжок, оркестрите.

Успехите на читалище „Народна просвета“ се дължат преди всичко на неговото дейно ръководство, на партията и комсомола. Голям дял се пада и на читалищния секретар Стоян Велков, който непрекъснато живее със задачите на читалището.

50-годишният юбилей на читалището по една щастлива случайност съвпада с първата копка на новата читалищна сграда, а това направи юбилейната година още по-значима, защото новата проява на големите грижи на партията и народното правителство за духовната култура на нашето село, разрешиха една от най-големите нужди.

На стотиците членове на читалището и на цялото население на с. Смоляновци да е честита юбилейната 50-годишнина, за сплотяване на творческите им сили, за още по-голям напредък и победи в полето на изкуството и културата, за социалистическото им възпитание.

УС на читалището

ИСТОРИЯТА НА СЕЛИЩЕТО

СМОЛЯНОВЦИ, това е нашето родно село. Намира се в Северозападна България, разположено в северните поли на Широка планина, там дето извира река Цибрина. Има полудобруджански характер с югоизточно изложение. Отстои на 27 км. западно от град Михайловград по шосето за с. Белотинци—град Белоградчик. Населението му е около 3000 жители. И до днес няма убедителни данни за произхода на името му. Липсата на достатъчно документи, паметници и предания правят неясно, непрогледно неговото далечно историческо минало.

По някои документи, които са открити е ясно, че селото ни е съществувало от преди 400 години. По турските документи то се води Исмаиланлуфча, чийто буквален превод значи Смоляновци и все от Берковска нахия (околия).

Доказано е обаче, че към края на 18 век, когато християнското население на Ловечки окръг е било подложено на сеч и грабеж от развиллени се групи кърджалии, черкези и др. няколко семейства от към Угърчин—Тетевен са намерили спасение по нашите места. Сегаšnjото наше население по говор, нрави, обичаи и традиции, по имената на хората, празниците и местностите, не се различава от угърчино-тетеваните. Завершването от бежанците население постепенно се е претопило и изчезнало.

БИТ НА НАСЕЛЕНИЕТО: Жилищата са претърпели еволюционно развитие. Появилите се тетеванци се заселили в гъстите гори на дълбокия Студен дол, дето са днес казаните на „Панака“. Къщите окупани в земята, острушки от дърво, трева и пръст, без прозорци. Леглата сламени на земята, огнища, дворот ограден с тръне, били са седем—осем къщи.

Когато турският управник от с. Камена Рикса одобрил и приел новите поселения, те се успокоили и преселили при цера в „Градището“, където има следи от старо селище. Там селото е достигнало 80 къщи високи, о прозорци, покрити със слама. Вътре огнище, леси за спане, глинен домашни съдове. Дворот ограден с плет.

Когато селото се преместило на днешното място, по-заможните селяни издигали по-сOLIDни и просторни къщи с мазета, покрити с плочи. В края на турското робство, когато и тук върлували разбойни-

чески групи—„хайдуци“, по-богатите оковали прозорците и комините с железни решетки, а вратите били от дъбов материал, окован с желязо. Дворовете били оградени с високи каменни зидове.

След Първата световна война се появили къщи покрити с керемиди, цигли. Оградите с тараба. Вътре—кравати, сламеници, маси.

След 9-ти септември 1944 год. се построиха 670 масивни къщи, образцово обзаведени с пружинени легла, бюфети, гардероби, радиоапарати и телевизори.

По-късно, през време на кооперирането се изградиха 4. нови квартала с нови къщи, в които се настаниха над 300 семейства, които живееха по колиби, пръснати из района.

Осветлението—до Освобождението е било с газеничетата и фенери, след него—газени лампи. От 10 декември 1961. год.—електричество.

Улиците на селото били тесни, криви. През есента и зимата кални, около тях млетича, зидове с нависнали сламаки и калняки. През 1934 год. улиците се пресичат по плана, а след 9.IX.1944 год. по някои от улиците и изключително по главната се появяват тротоари и улчични фенери. Водоизточниците—кладенци а от 1966 година се изгражда канализация за водоснабдяване.

Облеклото е било еднопременно в на роден стил. За мъжете:—овчи кожен палпак, монопена или памучна риза, джамадан и потури или беневерици с гайтани, шарен пояс и горна дреха—късоче. Цървули с малки навуша и бели върви за старите и големи навуша с черни върви за младите. За жените: забрадки за омъжените, дълга коса на сплитки, памучна риза дермелсия с широки ръкави и дантелени поли с гайтаносани сукмайи или пъстри и къси дългеници, престилки с ярки прави хоризонтални шарки, възлени дълги чорани нашарани на гривни, цървули. Всичко това е работено на ръка.

След 9.IX.1944 год. старото облекло се запазва в сандъци, като „национална носия“, носията се изравнява с градската, а градската с европейската.

Храната на нашите хора е била предимно растителна и млечна. Хлябът от жълта, а после от бяла царевича, купувана от селата на Дунавската равнина в размана на дървен материал от балкана. Брашното е

смляно по местните водни мелници—караджейки, от които има запазени и до днес. Правили са и качмак. Пшеничен хляб се е месило само за божите празници. Предимно на празниците, сватбите и други се шиело вино и ракия. Когато тръгвали на път или далечна работа, вземали суха храна: чист хляб, сирене, варени яйца, варено пиле, пълнени чушки с боб, лук, пиперки. Вода се носело вт кладенците с бакърени котли, ведре от дърво, кофи или стомни от глина.

На път водата носели в бъкля или тиквички. От млякото биели масло в буччи, получавали кисело мляко в джобани, сирене, извара и суреватка, правили „бял мъж“. С изсичането на горите около селото освободената площ се раворава и нивите, ливадите, лозята и градините се умножиха. Постепенно населението е започнало да се изхранва със собствено производство.

ПОМИНЪК:—От край време гленият поминък на нашето население е животновъдството. Вековните гъсти гори със своите сочни пасища и бистрите студени водоеми са предпадали това. Затова до неотдавна стремежът у всеки стопанин е бил да догонят 100 глави добитък.

През 1950 год. се основава местното ТКЗС с 73 учредители. Останалите селяни са се отдръпнали и гледали с недоверие на тая стопанска революция на село. Скоро обаче те осъзнават грешката си и постепенно натизат в него, привлечени от облекчения труд и високите добиви, получени по пътя на агротехниката и механизацията.

През 1959 год. ТКЗС от Смоляновци, Долна Рикса, Класурица и Винище се обединяват. Организацията в обединеното стопанство се по добрява.

През 1966 год. обединеното ТКЗС преименува в по-висша организация—ДЗС „Родопа“—с основно направление животновъдство. То разполага с квалифицирани специалисти, което допринася за осъществяването на по-прогресивни методи в производството.

Подобряването на организацията на труда доведе до увеличаване възнаграждението на селяните. Хората се научиха да работят и живеят по-новому.

Сметето, което пося народната власт, дава обилни плодове по всички направления.

Легенда за капитан Златко

Ярко пурпурната зора изриза хоризонта в края на Дунавската равнина. Равнината, мърна и прашина спеше. Тих прохладен ветрец леко подсвирваше по назъбените чукуи на Челеби бърдо и разнасяше мирис на адревен. На запад, високо в синевата на пробуждащия се ден, се очертаваха раменете на Стовци.

Капитан Златко, разгърден, червендалест, с премежната кърпа през рамо, се връщаше от близкото кладенче в низината, където бе свикнал да се мие. Като приближи отвора на пещерата, изсвири два пъти и по зъбера се раздвижи човек.

— Ако няма нищо, слизай, че ни чака работа — нареди властно капитанът.

След малко войводата, изправен сред неколцината му другари, даде строги разпореждания:

— Ти, бате Стояне, вземи другар и слез долу към Арнаутския кладенец, задръж когото овариш от Йонковци, аз ще дойда. А ти, Христо, се погрижи за храната.

Плениците на Стоян, две невести с двете си деца—момиченца, селяха на заулено. Капитанът, усмихнат, по неумолим, разпитваше:

— Хайде, невесто, всичко разкажи. Защо идва у вас Махмуд ага, с какво го гошвахте, лото ли ми се заканва?

Невестите смутени се надпреварваха да разкажат всичко.

— Сега ето какво: вне ще си идете, а депата ще останат при мен. Кажете на чорбаджи Йонко утре да изпрати две машини с пари и ги оставете хей там. Иначе депата няма да ги видите вече.

Рано на другия ден жените пак дойдоха. Оставиха плениците с парите на уреченото място и зачакаха.

— Хей, тука сме. Пуенете депата ни!—нивика едната.

Мъртва тишина. Само ехото се разби по близките долици. По гъзгата из гъстите шумаци гинешком се спускаха двете деца към майките си.

Юлското слънце безмислено печеше. В дълбокото каменно корито на Арнаутския дол сладостно се изтягаше Махмуд ага, охраняван от верен събят. Чу се леко подсвирване и спокоен глас:

— Не се плаши, ага! Остави и оръжието. Идвам с добро и с добро ще се разделям!

Капитан Златко засбиколи с другарите си пратеника на султана и кротко му заговори:

— Аз съм капитан Златко! Ти служиш на султана, аз служа на поробеня си народ. Ако имаш жал за твоята жена и деца, за себе си, жали и нашите жени и деца. Иначе няма да разбереш кога ще отидеш при алаха. Толкоз!

Комитите отминаха, Махмуд ага остана като замръзнал във водата, а верният му паказ никъде го нямаше.

Това беше през лютото на 1836 година.

Четвъртото десетилетие на деветнадесети век по тия места е запомнено с подвизите на самобитния наптан, хайдут Златко. Под негово ижило с. Смоляновци е замръзнало и осъмвало спокойно. Зъл враг на чорбаджиите, непреклонен пред поробителя, капитанът бе накарал всичко жив за него да говори, нему да се подчинява. Гъстите гори на Челеби бърдо и Широка планина, величественият Стовци, бяха негово царство. Когато в селою влизаха турци, неговото име ги караше да бъдат кротки. Те често и поздрав му пращаха, и молба да се завърне в бащин дом. Но хайдутинът глава не скланяше. Овчар ли в планината засири, или се жална жетварска песен над знойно поле разнесе, все за Златко говореха, все юнака възпяваха.

Минаха години. Свободата посипа с пепел тия славни дни на героя. Изсекоха се горите, пресъхнаха долете и кладенци. Избледня и споменият за хайдут Златко. Остана само Златковата дупка, Хайлаушката доличка и многолюдната алатковска фамилия от чията кръв се роди будният му внук—Джоко Младенов Златков, първият учител и основател на училището в село Смоляновци десетина години преди Освобождението.

Петър Велков Митов
председател на ОНГ

Горан ВАКОВ—учител

Нрави и обичаи на смоляновчани

Населението на селото ни е с весел, жизнерадостен характер и изключително трудолюбиво и гостоприемно. За това говорят много неща.

Добре организирани и весело провеждани сватби, обявяване имена на новородени, честването на рождени и именни дни, официални празници и редица други тържества по различниповоди и се стигне дори до обикновените неделни дни. И винаги ще се видят празнично облечени хора в своята пъстрота от съчетание на старото и новото съчувството за отдиш и развлечения, с добре запазени богати и разнообразни традиции на по-старите поколения. Всичко това е придружено с музика, песни, хора и танци, с весели и хумористични екачки, по-стари или помлади, мъже или жени използвайки удобното време споделя своите мисли за минали и бъдещи неща.

Трудолюбието на населението ни е известно почти из цялата страна. Честни и съзнателни работници с амбиция и стремеж да покажат какво могат, смоляновчани ще ги видиш навсякъде по аванди и фабрики, по строителните площадки, по китните поля, като специалисти, строители, млянори, като общи работници, навсякъде търсеки и уважаващи. И не случайно някъде ще подхвърлят „Идете в Смоляновци, там

ще намерите хора“. Но независимо че отдават своя труд навсякъде из страната, където има нужда, те обичат своето родно огнище, където се завръщат и полагат особени грижи за превръщане на родното си село и собствения си дом в уютен кът за живот, без да мислят да се преселват.

Трудолюбието ги е научило не само да бъдат уважавани, но и да уважават. Те се отличават с тяхното гостоприемство, като основна тяхна черта.

Лошите и порочни прояви като лъжата, кражбите, пиянства и побойща постепенно се изкореняват и не намират място за развитие.

Езическите и религиозни предразсъдъци и утвърдени традиции са сковавали векове наред нашето население. Повече от тридесет религиозни празници и около двадесет езически—за светкавица, за вми, за възли, мишки, отравяно и редица други са тровели съзнанието им и за да омилоствят бога, са им отдавали нужното преклонение, а районът им е бил осеян с десетки оброчи, които още се запазват, но не им се отдава никаква значение и същите са ва изчезване. Все още макар и рядко, се срещат млади хора и възрастни, които са наследили от техните по-стари родители страхът и заблудата на религията и се стремят да се по-

кажат като праведни пред бога.

Коледо, Нова година по стар стил, Водичи, Великден, Гергьовден, Богородица, Кръстовден, Димитровден, Рамазанден и много други са правувани като големи и тържествени празници. Църквата се а пълнела с богомолци, служели са на светците.

Суровакането, зарязването на лозята, лазаруването и др. макар и ограничело са се запазили и до днес. Някои празници получиха нов облик, които ще запазят прогресивните традиции на хората.

Правени са сватби по три дни с венчавки, депата са кръщавани с пон, погребенията се извършвали е малко и голямо оупело. Днес църквата се отваря по-някога, която се посещава много рядко от някоя баба или старец. Свещеникът е станал бригадир в строителната бригада на ДЗС. Религиозните празници се заличават от съзнанието и хората се насочват към новите ритуали.

Какво ли не правят времето и новите комунистически идеи. Хората живеят с мислите за новото социалистическо общество и комунистическото бъдеще, въвеждат се нови елементи в нравите и обичаите на хората, награждат се нови ритуали, руши се старото, ражда се новото.